

Setkání nad etikou

Mgr. Jitka Rusová, DiS.

- * Úvod do etiky
- * Aktuální otázky bioetiky - etika počátku života
- * Aktuální otázky bioetiky - etika konce života
- * Etické aspekty vybraných oblastí medicíny
- * Etika výzkumu za účasti lidských subjektů

* **Co nás čeká?**

- * Vymezení etiky
- * Etická dilemata
- * Etické teorie
- * Etické principy

* Úvod do etiky

..mladý britský voják Johnny, raněný v jedné z bitev první světové války.. zlomenina krčního obratle s přerušením míchy, přišel o kus obličeje, také o zrak a sluch.. V těžkém šoku přinesen do polního lazaretu.. Ambiciózní chirurg mu zachrání život. Ne kvůli zraněnému, ale kvůli sobě (chtěl si dokázat, co umí).. Johnny přežil a strávil zbytek života na nemocničním lůžku..

Dalton Trumbo - *Johnny si vzal pušku*

- * Udělal válečný chirurg vůbec dobře, když tomuto člověku zachránil život?
- * Cožpak je možné pochybovat o tom, že lékař má zachraňovat ohrožený život?
- * Za jakou cenu? Kde je hranice?
- * V tomto případě ale pomohl zachovat život natolik strastiplný, že Johnny jeho tíži neunesl. Toto přece chirurg mohl a měl předvídat...

- * Lékař přece není oprávněn posuzovat hodnotu něčího života!
- * To nemá, ale zato má posuzovat poměr nákladů a rizik. V tomto případě zachránil život, o jehož smysluplnosti máme, upřímně řečeno, těžké pochybnosti, zatímco mohl s vynaložením týchž nákladů zachránit život někomu jinému, nebo dokonce i více lidem, jejichž prognóza by byla nadějnější..

- * A co pohnutky chirurgova jednání?
- * V bezprostředním Johnyho okolí se až na jednu výjimku nenašel nikdo, kdo měl vůli mu jeho osud ulehčit..

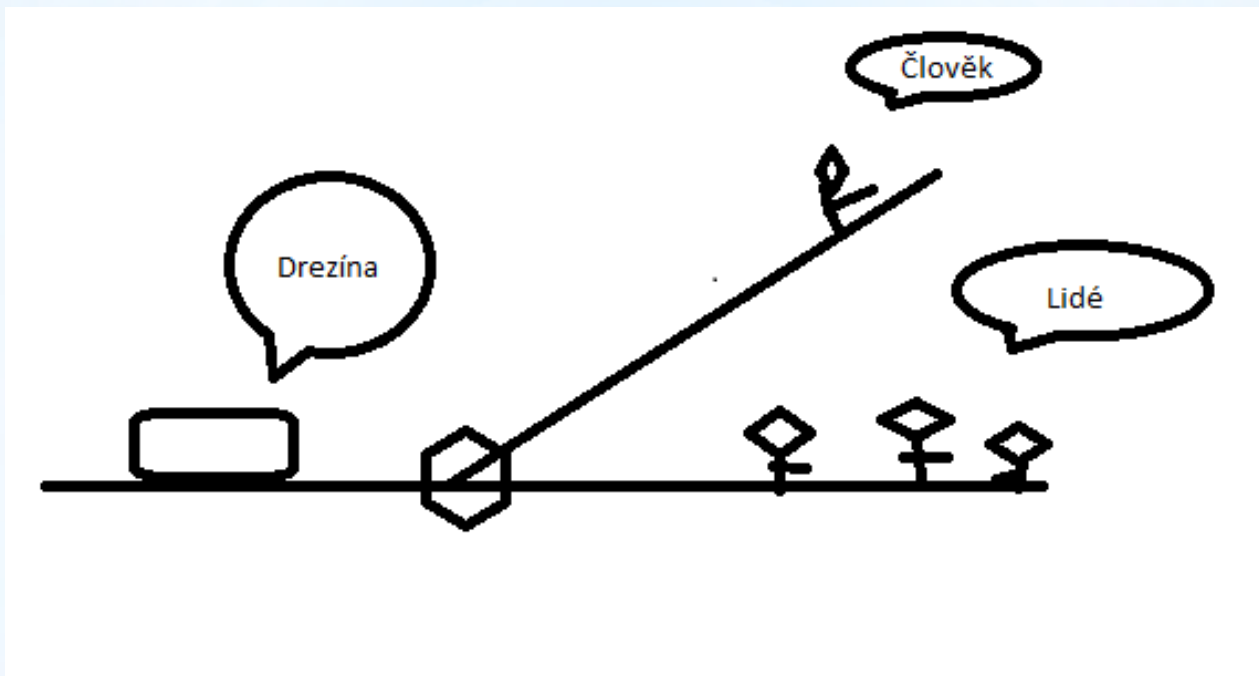

*Etika je úvaha, resp.
rozprava o tom, co má
být.

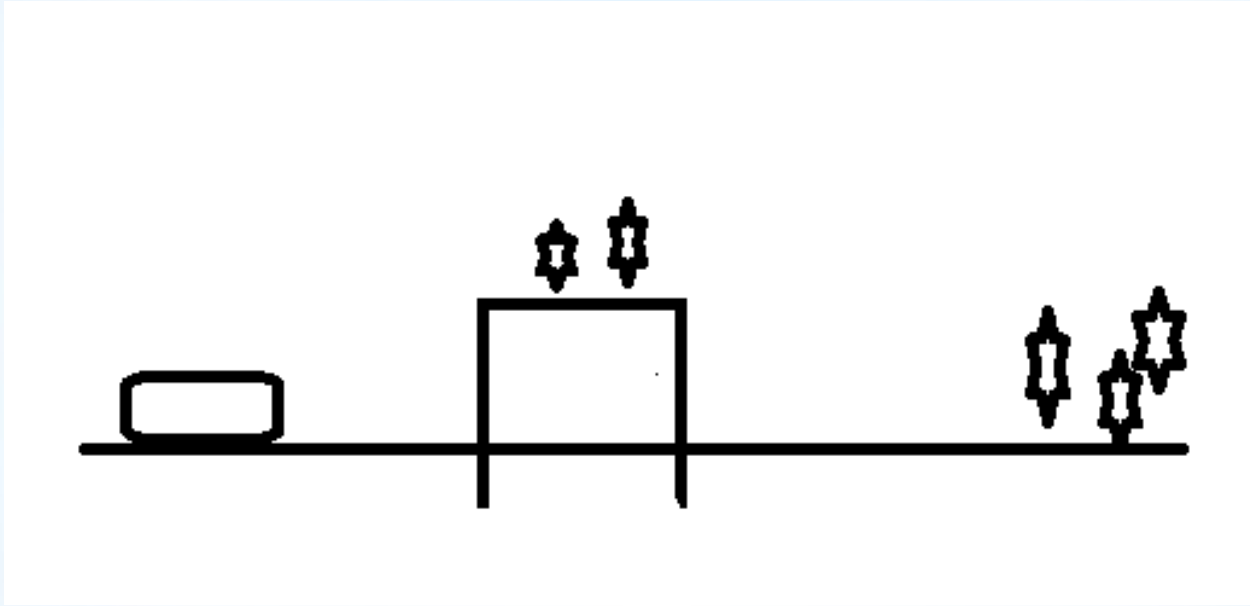
Co je to etika?

- * etika zkoumá obsahy základních mravních kategorií, jako je dobro a zlo, pravda a lež, spravedlnost a nespravedlnost
- * někdy je hranice sporná - dilematické situace (tj. nejednoznačně rozhodnutelné situace)

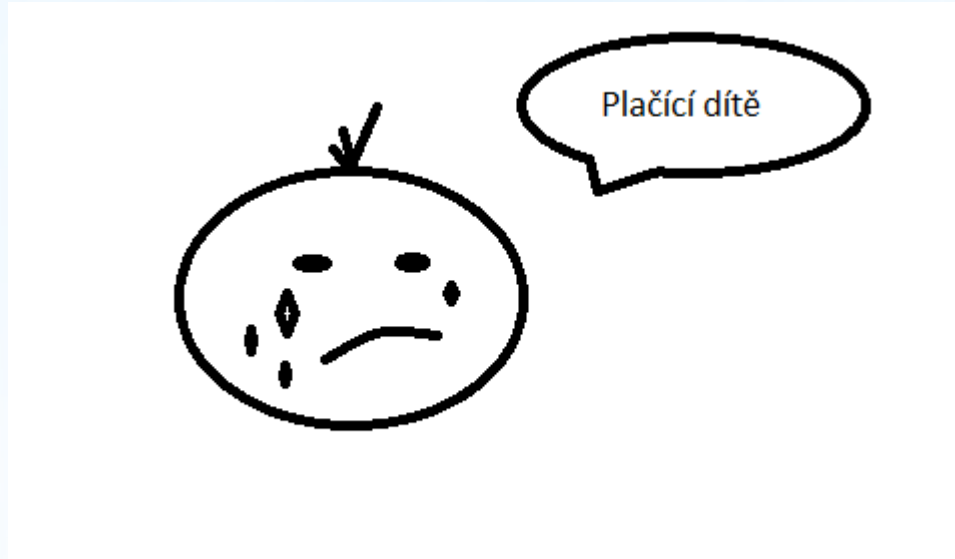
Obsahy komplementárních pojmu

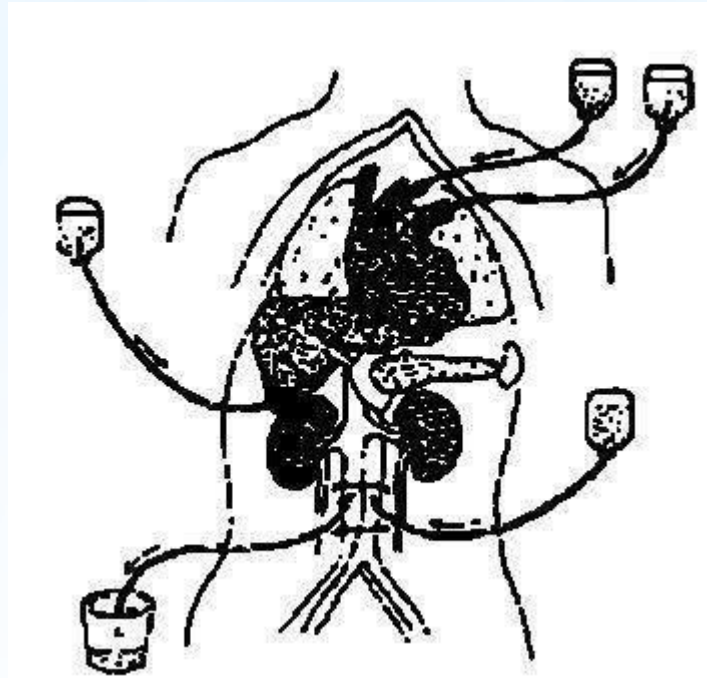
Dilemata

Dilemata

Dilemata

Dilemata

Mění se v návaznosti na hodnotové orientace

- * společnosti
- * jednotlivce

- * s respektem k profesi - **profesní etické kodexy**

Může existovat rozpor mezi obecnou mravní normou a obsahem správného (mravního) chování?

**Obsahy mravních
kategorií**

- * deontologický charakter (deón = povinnost)
- * Hippokratova přísaha
- * situační etika - danou situaci řeším tak, jak jí sám rozumím
 - * paternalistický přístup byl vhodným rámcem
 - * zrovnoprávnění lékaře a pacienta přináší otázku participace pacienta na řešení situací
 - * (nejen) zdravotníci se domáhají legislativy

Mravní rozměr pomáhajících profesí

- * vztah mezi právními a mravními normami je složitý
- * korelát v legislativě má ta část mravních norem, na kterou existuje jednoznačný názor a celospolečenský konsenzus
- * prohřešek proti etické normě je problematicky sankcionován
- * prohřešek proti právní normě má forenzní dopady

Vztah práva a morálky

- * I. prekonvenční úroveň
 - * stupeň 1: orientace na trest a poslušnost
 - * stupeň 2: orientace na osobní zájem
- * II. konvenční úroveň
 - * stupeň 3: shoda s ostatními
 - * stupeň 4: orientace na společnost
- * III. postkonvenční úroveň
 - * stupeň 5: společenská smlouva a individuální práva
 - * stupeň 6: orientace na obecné etické principy a vlastní svědomí

Stadia morálního vývoje dle Kohlberga

- * Hédonismus
- * Utilitarismus, neoutilitarismus
- * Deontologie Immanuela Kanta
- * Etika ctností
- * Etický relativismus
- * Etika založená na principech

Základní etické teorie

- * ř. hedoné = radost, slast
- * Aristippos z Kyreny (435 - 355?)
 - lidské jednání je motivováno výlučně touhou získat slast a vyhnout se strasti
- * slast je dobrá, bolest je vždy a za všech okolností špatná
- * život by měl být co nejkomfortnější čekání na smrt
- * hledání vyšších cílů či hodnot by bylo iluzí

Hedónismus

- * lat. utilitas = užitek, prospěch, výhoda
- * Jeremy Bentham (1748 - 1832) a John Stuart Mill (1806 - 1873) - zakladatelé utilitarismu
- * skutek je dobrý, pokud směřuje k podpoře štěstí; špatný, pokud směřuje k opaku (Mill)
- * kombinace čtyř principů:
 - * princip následků - konsekvencialismus - samotný čin není ani dobrý ani špatný, čin jest, důležité jsou následky
 - * princip užitečnosti - kritériem jednání je prospěšnost - etická aritmetika - malou škodu pro jednoho člověka lze akceptovat, stojí-li proti ní zřetelně převažující slast pro druhého
 - * princip hédonismu - dobro si určuje každý sám (dráždění amygdaly a hippocampu), ev. intelektuální uspokojení, estetický prožitek, spirituální dobro
 - * princip sociální - co největší štěstí co možná největšího počtu lidí

Utilitarismus

- * ř. deón = povinnost
- * krom motivace libostí a nelibostí musí být pružinou našeho jednání především rozum - **principy odvozené z rozumu** musejí být univerzální
- * morálka odvozená z racionality, nikoli ze zkušenosti
- * maxima - **maximy jsou relativně všeobecná pravidla jednání, jimiž se běžně řídíme ve svém chování**
- * **kategorický imperativ: „Jednej vždy tak, aby se maximy tvého jednání mohly stát obecným zákonodárstvím.“**
- * kategorický, tj. platný bez výjimky pro všechny lidi; morálka musí být autonomní, musí vycházet zevnitř člověka (..hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně..)
- * druhá forma kategorického imperativu: **„Jednej vždy tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“**

Deontologie

- * Aristotelés (384 - 322) - Etika Nikomachova
- * sv. Tomáš Akvinský (1225 - 1274)
- * neoaristotelská etika ctností - MacIntyre (1929)
- * zajímá se o charakter jednajícího
- * otázkou je: „Jaký mám být?“
- * etika ctností soudí, že moudrý, zralý člověk nemůže činit zlá rozhodnutí

Etika ctností

- * nic není ani dobré, ani špatné bez posouzení dané kultury a sociálního kontextu, vše záleží na úhlu pohledu - jiný kraj, jiný mrav
- * Thomas Hobbes (1588 - 1679) - každý lidský úkon je svou povahou indiferentní, že je dobrý nebo špatný pochází jen od zákonodárce
- * Edward O. Wilson (1929) - morální zákony jsou výsledkem přírodního výběru

Etický relativismus

- * autonomie (samostatnost)
- * non maleficence (nepoškozování)
- * beneficence (směřování k dobru)
- * justice (spravedlnost)

Základní etické principy dle Beauchampa a Childresse

- * právo na sebeurčení
- * tento princip zakládá právo na přijetí i odmítnutí léčby, ...
- * respekt k názoru pacienta
(pokud není k rozporu s postupy lege artis)
- * spoluzodpovědnost pacienta
- * konotace k jiným právům
- * respekt ke svobodě druhého člověka

Autonomie

- * Primum non nocere!
- * bezpečnost při vlastních výkonech
- * bezpečná ochrana osobních a intimních dat
- * nutnost vyloučit nebo alespoň minimalizovat vše, co by mohlo poškodit pacienta
- * iatrogenie, sororigenie

Non maleficence

- * vše konáme ku prospěchu nemocného, v zájmu pacienta
- * vždy zvažujeme očekávaný prospěch a očekávaná rizika
- * s případnými riziky musí být pacient seznámen i když jsou relativně malá (např. vedlejší účinky léků)

Beneficence

- * právo na spravedlnost

- * alokace zdrojů

 - * materiálních

 - * geografických a lidských

Justice

- * autonomie
- * lidská důstojnost (dignity)
- * celistvost (integrity)
- * zranitelnost (vulnerability)

Principy Evropské bioetiky a práva

* ...

* princip dvojího účinku

* ...

* ...

* ...

Další principy

Jednání může mít i více než jeden následek:

- * všechny jsou dobré
 - * není problém
- * všechny jsou zlé
 - * nesmíme tak jednat
- * některé jsou dobré, některé zlé
 - * můžeme tak jednat pokud:
 1. zamýšleným cílem našeho jednání je dobro
 2. způsobené dobro je větší než zlo
 3. samotný skutek není sám o sobě zlý

Princip dvojího účinku

- * mezi lety 1932 a 1972 bylo v Tuskegee v Alabamě 600 černochů nakažených syfilitidou neléčeno, aby se sledovalo, jak se nemoc vyvíjí
- * lidé, na kterých byl pokus prováděn se domnívali, že jim vláda poskytuje bezplatnou zdravotní péči
- * nakažení nebyli léčeni dokonce ani po objevení penicilinu
- * program byl ukončen, když o něm v roce 1972 informoval tisk

Cesta k etice založené na principech

*Tuskegee experiment

*Tuskegee experiment

- * v reakci na zmíněné události se sešla National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research
- * 30. září 1978 vydala zprávu nazývanou The Belmont Report, publikovanou 18. dubna 1979, definující tři základní etické principy, jimiž se má řídit výzkum na lidských subjektech: respect for persons, beneficence, justice

Belmontská zpráva

- * v roce 1979 formulovali Beauchamp a Childress tzv. čtyři principy lékařské etiky - neškodění, dobročinnost, autonomii a spravedlnost
- * výhodou tohoto konceptu je, že jsou navozeny natolik volně, abychom se na nich snad ještě všichni shodli
- * nevýhodou je, že se často dva (i více) z nich dostanou do konfliktu a pak nevíme, jak si s tím poradit
- * tyto principy zdaleka nevyčerpávají oblast lékařské etiky

Beauchamp a Childress

- * Medicínská indikace - naplnění cílů medicíny
- * Preference pacienta - informovaný souhlas
- * Kvalita života - v termínech pacienta, co je ještě akceptovatelné?, v termínech zdravotníka
- * Kontext - sociální, legální, ekonomický, náboženský (oba směry- ovlivňující rozhodnutí a ovlivněné rozhodnutím)

The Tour Box Method

- * Vácha, M.: Základy moderní lékařské etiky
- * Marek, J., Kalvach, Z., Sucharda, P.: Propedeutika klinické medicíny
- * Koukolík, F.: Proč se Dostojevskij mýlil
- * Koukolík, F., Drtilová, J.: Život s deprivatny II: základy stupidologie
- * Beauchamp, T. L., Childress, J. F.: Principles of Biomedical Ethics
- * <http://ohsr.od.nih.gov/guidelines/belmont.html>

Co číst?